

VLIV OSOBNOSTNÍCH RYSŮ NA POLITICKÉ POSTOJE A PREFERENCE PODPŮRNÝCH A REGULAČNÍCH OPATŘENÍ V POLITICE ZAMĚSTNANOSTI

MICHAELA VESELÁ HIEKISCHOVÁ¹, PETR SOUKUP^{1,2}, MARKÉTA MUSÍLKOVÁ³

¹ *Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha*

² *Institut sociologických studií na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha*

³ *Katedra veřejné a sociální politiky na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha*

ABSTRACT

The effect of personality traits on political attitudes, and preference for supportive versus regulatory policy instruments in employment policy

Objectives. The goal was to find out whether public policy attitudes to the preference of policy instruments in solving long-term unemployment are explained through a big-five factor model of personality or through political orientation.

Participants and settings. Authors administered a questionnaire survey among 8,554 university students in the Czech Republic.

Hypothesis. Public policy attitudes to individual policy instruments are most influenced by political orientation and the related personality traits of openness and conscientiousness. Authors assume that the personality traits of openness and conscientiousness correlate most significantly with the ideological predisposition, however, the political orientation directly influences preferences for policy instruments.

Statistical analysis. Correlation analysis, multiple linear regression, structural models.

Results. Public policy attitudes to policy instruments were most influenced by political orientation

and the related personality traits of openness and conscientiousness. However, on the basis of structural models, not only the direct influence of political orientation on preferences to policy instruments has been demonstrated; from the personality traits, it is again an openness of mind and conscientiousness.

Study limitation. The use of a short version of BFI-10; the lack of theoretical and empirical studies dealing with the influence of personality traits on public policy making.

key words:

Big five,
political orientation,
policy attitudes,
employment policy,
policy instruments

klíčová slova:

Big five,
politická orientace,
veřejně politické postoje,
politika zaměstnanosti,
nástroje veřejné politiky

Vliv osobnostních rysů na politické postoje je jedním z centrálních témat politické psychologie, a to zejména ve vztahu k celkové politické orientaci (Carney et al., 2008; Fatke, 2017; Mondak a Halperin, 2008) a politickému chování (Gerber, 2011). V poslední době se intenzivně zkoumá také vliv osobnosti na postoje ve specifických oblastech veřejné politiky, jako je zahraniční politika (Bakker a de Vreese, 2016; Gravelle et al., 2020; Schoen, 2007), bezpečnostní politika (Schoen et al., 2011) či migrační politika (Dinesen et al., 2016; Gallego a Pardos-Prado, 2014). Doposud však nebyla věnována pozornost vlivu osobnosti na preferenci konkrétního nástroje veřejné politiky, ani na hlubší vztah mezi osobnostními rysy, politickou orientací a veřejně politickými postoji.

Došlo: 18. 11. 2021; M. H., Centrum pro sociální a ekonomické strategie, FSV UK, Smetanovo nábřeží 6, 110 01 Praha 1; e-mail: michaela.hiekischova@fsv.cuni.cz

Článek byl podpořen prostředky Grantové agentury ČR v rámci projektu č. 19-02986S (Individuální a kontextuální prediktory postojů k nástrojům veřejných politik).

Cílem této stati bylo zjistit, zda mohou být veřejně politické postoje k preferenci jednotlivých opatření vysvětleny prostřednictvím pětifaktorového modelu osobnosti, či prostřednictvím politické orientace. Základním zdrojem dat bylo dotazníkové šetření realizované u 8 554 studentů vysokých škol v České republice.

Veřejně politické postoje jsou v naší stati zastoupeny dvěma typy nástrojů z politiky zaměstnanosti. První jsme nazvali „podpurné nástroje“ a spadají sem konkrétní opatření, jež mají především informativní charakter, všechna mají působit motivačně a pozitivně. Druhou závisle proměnnou jsou „regulační nástroje“ a opatření mající omezující, donucující a kontrolní povahu. Jedná se tudíž o dvě skupiny konkrétních veřejně-politických opatření s opačnou povahou. Předpokládáme, že každý jedinec hodnotí jejich účinnost v otázce řešení dlouhodobé nezaměstnanosti odlišně a v souladu se svými osobnostními rysy a politickou orientací. Rozdělení na tyto dvě skupiny nástrojů vychází ze statistické analýzy sebraných dat, ale má oporu také v teorii nástrojů veřejné politiky. Dle Vedunga (1998) je jednou ze základních obecných vlastností nástrojů veřejné politiky míra donucení/omezení, na základě které je možné jednotlivé nástroje porovnávat a řadit. Tato dichotomie bývá zpravidla označována jako měkké („soft“, v našem případě podpurné) a tvrdé („hard“, v našem případě regulační) politiky.

Ačkoliv struktura stati vychází z hlavní myšlenky článku, že osobnostní rysy přímo utváří politickou orientaci, která má následně vliv na preferenci konkrétních opatření v dané oblasti veřejné politiky (v našem případě v problematice dlouhodobé nezaměstnanosti), nebyl tento vztah zcela potvrzen. Osobnostní rysy (konkrétně otevřenost mysli a svědomitost) se ukázaly jako významnější proměnná. Vysvětlují nejen politickou orientaci, ale mají také přímý vztah k veřejně politickým postojům.

Osobnostní rysy – big five

Osobnost „označuje mnohostrannou, trvalou, vnitřní psychologickou strukturu“ (Mondak et al., 2010, s. 86), která je relativně pevná, je možné ji pozorovat a díky tomu také předvídat chování. Osobnost každého člověka je jiná a pokusy o identifikaci jednotlivých odlišností mezi lidmi byly realizovány již před několika desítkami let. Až na výjimky (Block, 1995; Block a Block, 1980; Eysenck, 1997; Lee et al., 2010; Zuckerman et al., 1993) se od 90. let 20. století početná skupina odborníků shoduje, že existuje pět základních rysů osobnosti známých jako big five (dále jen „BF“). Mezi hlavní současné proponenty BF patří především Lewis Goldberg, Warren Norman, Robert McCrae, Paul Costa, Jeffery Mondak, Oliver John či Sanjay Srivastava. V českém prostředí se pěti osobnostním rysům věnuje především Martina Hřebíčková, jejíž zásluhou byly jednotlivé metody diagnostikování BF přeloženy do českého jazyka a přizpůsobeny českým podmínkám.

„Velká pětka“, jak ji můžeme v českém jazyce nazývat, je odvozená z lexikální analýzy a poskytuje komplexní hierarchický model struktury vlastností. Konkrétně se jedná o 1) extraverci (E), 2) přívětivost (P), 3) svědomitost (S), 4) neuroticismus či emocionální nestabilitu (N) a 5) otevřenost mysli (O). Definování a popis všech pěti rysů nabízí John a Srivastava (1999, s. 121): *Extraverze* znamená energický přístup k sociálnímu a hmotnému světu a zahrnuje rysy, jako je společenskost, aktivita, asertivita a pozitivní emocionalita. *Přívětivost* zahrnuje rysy jako altruismus, něžnost, důvěra a skromnost. *Svědomitost* vyjadřuje sociálně stanovenou nutkavou kontrolu, která usnadňuje chování zaměřené na úkoly a cíle, jako je například oddálení uspokojení, dodržování norem a pravidel a plánování, organizování a stanovování priorit. *Neuroticismus* je definován jako negativní emocionalita a zahrnuje pocit úzkosti, nervozity, smutku a napětí. *Otevřenost* popisuje šíři, hloubku, originalitu a složitost

duševního a zážitkového života jednotlivce. Pojmenování tohoto pátého faktoru je diskutabilní, dle McCraeho a Johna (1992) se dokonce jedná o nejkontroverznější faktor. Můžeme ho nalézt pod označením intelekt (Goldberg, 1990), imaginace, kultura (Norman 1963), velmi rozšířeně jako otevřenost vůči zkušenosti (McCrae a Costa, 1985) a v posledních letech jako otevřenost mysli (Hřebíčková et al., 2020; Soto a John, 2017). Rozdíl pramení ze způsobů zkoumání. Nejrozšířenější pojmenování „otevřenost vůči zkušenosti“ je zkoumáno na základě NEO inventářů, naopak otevřenost mysli nalezneme u měření BFI (Big five inventory). Zároveň Hřebíčková et al. (2020) upozorňuje, že rys otevřenost nesouvisí se sociálními zkušenostmi (díky tomu by se asocioval s extravertí), ale s mentálními zkušenostmi. Z tohoto důvodu doporučuje (v obecném pojmosloví) označení otevřenost mysli (nikoliv vůči zkušenosti).

Ačkoliv zkoumání osobnosti na základě BF nemůže zachytit všechny její rozmanitosti, a identifikace jednotlivých rysů neznamená, že jsme schopni zcela přesně porozumět konkrétnímu jedinci, tato metoda měření osobnosti má několik výhod. Za prvé, dle Johna a Srivastavy (1999, s. 105, 124) nabízí široký záběr zkoumání. Pět rysů představuje osobnost na nejširší úrovni abstrakce a každá dimenze shrnuje velké množství odlišných a konkrétnějších osobnostních charakteristik.

Za druhé, jedná se o systematický pokus identifikovat a následně strukturovat základní odlišnosti mezi lidmi. Díky výzkumům tohoto typu je dnes např. známo, že nízká přívětivost a nízká svědomitost predikují kriminalitu mládeže nebo že rysy svědomitosti a otevřenosti predikují školní výkon (John a Srivastava, 1999), že rysy osobnosti ovlivňují styl rozhodování (Hájková a Sedlár, 2015), že pro některé profese jsou typické určité osobnostní rysy (Mlčák a Zášková 2006), že dimenze osobnosti predikuje volební chování v souladu s preferovanou ideologií (Carney et al., 2008; Fatke, 2017; Gerber, 2011; Mondak a Halperin, 2008) či konkrétní veřejně politické postoje (Bakker a de Vreese, 2016; Dinesen et al., 2016; Schoen, 2007).

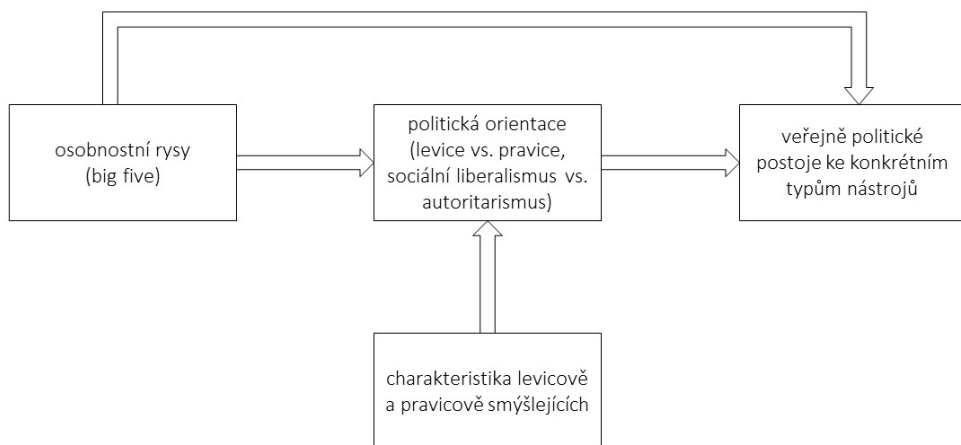
Třetí výhoda modelu BF spočívá v jeho univerzalitě a možnosti zkoumání napříč kulturami (Goldberg, 1990; Gravelle et al., 2020; Hřebíčková, 1999; Fatke, 2017; McCrae a Costa, 2021; Rammstedt a John, 2007).

Vztah osobnostních rysů a politických postojů

Přestože existuje celá řada dalších faktorů, které ovlivňují politické postoje a jednání (náboženské vyznání, ekonomický a třídní status jedince, výchova, informovanost, zájem o politické dění, společenské poměry, historicko-politická situace atd.), vliv osobnostních rysů v politickém chování je čím dál více součástí empirických výzkumů. V jeho prospěch svědčí relativně konstantní výsledky výzkumů zaměřených na osobnostní rysy (jako nezávisle proměnné).

Vztah mezi osobností na základě BF a politickými postoji je nejprozkoumanější v souvislosti s politickou orientací, již méně se vztahuje k veřejně politickým postojům preferujícím určitá řešení různých problémů ve specifických oblastech, jako je např. zahraniční politika, bezpečnostní politika či politika zaměstnanosti.

Základní konceptuální rámec našeho výzkumu je uveden na obr. 1, který zachycuje předpokládané vztahy ve sledovaných proměnných. Předpokládáme přitom, že 1) osobnostní rysy utváří 2) politickou orientaci (predispozice), která má následně vliv na preferenci 3) veřejně politického nástroje (opatření) v dané oblasti. Zároveň testujeme vztah mezi přímým vlivem osobnosti na veřejně politické postoje. Předpokládáme, že existuje základní „shoda“ mezi psychologickými charakteristikami jedinců preferujícími určitou politickou orientací (hodnoty, názory, přesvědčení) a v návaznosti na to také upřednostňování konkrétních veřejně politických nástrojů.

Graf 1 Vliv osobnostních rysů na politické postoje

Vztah osobnostních rysů a politické orientace

Současní odborníci zabývající se vlivem osobnostních rysů a preferencí politické orientace předpokládají, že osobnostní rysy utváří ideologické predispozice (Carney et al., 2008; Gerber et al., 2010, 2011; McCrae, 1996; Mondak, 2010; Mondak a Halperin, 2008) a že dochází k identifikaci s konkrétní politickou stranou (Schoen, 2007; Schoen a Schumann, 2007). Základním předpokladem je, že nejsilnější a nejvýraznější účinky, které souvisí s politickými dispozicemi a postoji, mají rysy otevřenost mysli a svědomitost (Carney, 2008; Mondak a Halperin, 2008; Riemann, 1993). Oba tyto rysy jsou zároveň považovány za vzájemně protikladné s opačnými účinky (Fatke, 2017; Mondak a Halperin, 2008).

Otevřenost jako nejvýraznější rys s nejvýznamnější korelací potvrdili například Carney (2008), McCrae (1996) a Riemann (1993). Všeobecně a napříč různými výzkumy se má za to, že otevřenost mysli pozitivně koreluje s levicovou orientací (Carney, 2008; Fatke, 2017; McCrae, 1996; Mondak a Halperin, 2008). Carney se svými kolegy (2008) zjistila, že korelace mezi otevřeností a levicovým myšlením (nebo liberalismem v USA)¹ se pohybuje od 0,13 do 0,66. McCrae (1996, s. 325) dokonce tvrdí, že otevřenost mysli (ke zkušenostem) je hlavní psychologický prediktor politické polarity: „V západních společnostech mají otevření jedinci afinitu k liberálním, progresivním, levicovým politickým názorům, zatímco uzavření jedinci preferují konzervativní, tradiční, pravicové názory.“

Naopak rys svědomitost pozitivně koreluje s pravicovou orientací (Carney, 2008; Gerber, 2010; Mondak a Halperin, 2008; Riemann, 1993), ačkoliv ne tak významně jako rys otevřenost mysli (dle Carney se korelace pohybuje od 0,11 do 0,31).

Ostatní tři rysy osobnosti (extraverze, přívětivost a neuroticismus) nejsou pro vysvětlení preference určité politické orientace příliš zmiňovány, případně se výsledky

¹ Politickou orientaci měříme na ose levice a pravice, která je v českých podmínkách používanější, ačkoliv si uvědomujeme, že toto zjednodušující dělení není v praxi vždy pravidlem. Zároveň vycházíme z předpokladu (stejně jako jiní odborníci, např. Carney 2008; Caprara et al., 2006; Greenberg 2003; McCrae 1996; Mondak a Halperin 2008; Schoen, 2007), že pro potřeby článku a pro zjednodušení labelů o vlivu osobnostních rysů na politické postoje je levo-pravé členění ztotožňováno s liberálně-konzervativním (etablovaným v anglosaské kultuře, zejm. v USA).

jejich vztahu liší. Nejstabilnější jsou u rysů neuroticismu (v opačném pólu emoční stability). Gerber (2010) a Mondak a Halperin (2008) zjistili, že rys emoční stability naznačuje určitou tendenci jedinců k pravicové politické příslušnosti. Neboli, lidé s neurotickým rysem osobnosti inklinují spíše k levicové orientaci (Carney, 2008; Fatke, 2017).

Prívětivost bývá spojována s levicovou orientací a s důrazem na blaho společnosti a se smyslem pro komunitu (Bakker, 2017; Fatke, 2017). Dle McCraeho (1996) formuje sociální postoje a tedy i politickou afilii a v kombinaci s otevřeností může ovlivnit souhlas s levicově smýšlející politickou příslušností. Můžeme však nalézt i opačný výsledek, dle kterého prívětivost pozitivně koreluje s pravicovou orientací (Carney, 2008).

Extraverze nebývá ve většině výzkumů spojována s žádnou politickou orientací (Mondak a Halperin, 2008), pouze výjimečně se ukazuje jako statisticky významná (Gerber, 2010). Někteří výzkumníci ji spojují s pravicovou příslušností (Carney, 2008; Gerber, 2010), jiní s levicovou orientací (Fatke, 2017).

Výzkumy zabývající se vztahem mezi osobnostními rysy a politickou orientací zkoumají také celkový vliv osobnosti na preferenci konkrétní politické orientace. Jak však uvádí například Carney (2008), variance se může pohybovat velmi rozdílně: od takřka nevýrazného vlivu (3,6 či 8 %), po relativně silný (13 %) až velmi silný (21 %). Silný vztah našel i Bakker (2017), dle kterého osobnostní rysy vysvětlují politickou orientaci z 9 % a 26 %.

Psychologické charakteristiky levicově a pravicově orientovaných jedinců

Abychom porozuměli vlivu osobnostních rysů na konkrétní veřejně politické postoje vysvětlující preferenci jednotlivých nástrojů a opatření, je třeba nejprve definovat a rozklíčovat základní odlišnosti mezi levicově a pravicově smýšlejícími lidmi, protože jejich hodnotový systém je z části utvářen na základě uspokojování jejich psychologických potřeb. Stejně jako Carney (2008) předpokládáme, že existuje základní „shoda“ nebo „význam“ mezi obecnými psychologickými charakteristikami a konkrétním obsahem ideologických přesvědčení a názorů.

Levicově smýšlející jsou dle Caprara (2006), Carney (2008) a Sidaniuse (1978) charakterizováni jako otevřenější, nezávislí v jednání, kreativní, tolerantní (a tedy i ochotnější k začleňování odlišných osob), zvědaví a přístupní novinkám. Obdobným způsobem je definuje i Heywood (2015, s. 119), který uvádí, že jejich ideje jsou postavené na bratrství, rozvoji, internacionalismu, ale také rovnosti, svobodě a kolektivismu. Mezi typické kolektivistické hodnoty řadí Hnilica (2001) spravedlnost a benevolenci.

Naopak pravicová orientace bývá spojena s individualistickými hodnotami, jako je zejména úspěch a moc (Hnilica, 2001) a vychází z idejí jako je „autorita, hierarchie, pořádek, povinnost, tradice, reakce a nacionalismus“ (Heywood, 2015, s. 119). Caprara (2006) doplňuje tuto charakteristiku pravicově smýšlejících také jako osob zastávajících tradice, uznávajících osobní úspěch, kontrolu a dominanci nad lidmi a zdroji. Dle Josta et al. (2003) přijímají pravicově orientovaní lidé politický konzervatismus, protože slouží ke snížení strachu, úzkosti a nejistoty, pomáhá jim vyhýbat se změnám a nejednoznačnosti a vysvětluje a ospravedlňuje nerovnosti mezi skupinami a jednotlivci. Pravicově orientovaní dle něj disponují potřebou pořádku a struktury, mají strach z ohrožení a ze ztráty, jsou motivováni sebeovládáním, dosahováním norem a dodržováním pravidel, jsou uzavření a bývají netolerantní k jedinečnosti.

S psychologií pravicově smýšlejících souvisí také autoritarismus², někdy pojmávaný jako synonymum konzervatismu (Jost, 2003). V obecnější rovině je patrné, že vychází, za prvé, ze stejného ideologického jádra – odporu ke změně a akceptace (či přímo podpory) nerovností (Jost, 2003), za druhé, z několika osobnostních faktorů obdobných u pravicově smýšlejících, jak je uvedeno již výše (autorita, hierarchie, pořádek, povinnost, kontrola a dominance). Dle Wintera (2013, s. 443) zahrnuje autoritarismus „soubor přesvědčení o moci, morálce a společenském řádu, který zdůrazňuje poslušnost autoritám a normám konvenční morálky a agresi vůči těm, kteří jsou vnímáni jako ‚odlišní‘.

Ve spojení s osobnostními rysy má autoritarismus dle McCraeho (1996) velmi silnou negativní korelaci k rysu otevřenost (u totální otevřenosti až $-0,62$) a k extraverci ($-0,13$). Dle Klina a Coopera (1984) je autoritarismus díky důrazu na striktní dodržování morálky a společenského řádu podobný svědomitosti.

Z těchto charakteristik vyplývá, že levicově a pravicově smýšlející lidé se budou lišit i při preferenci konkrétních opatření veřejné politiky. Levicově orientovaní preferují díky své otevřenosti, kreativitě a toleranci sociální změnu a rovnost (Carney, 2008). Můžeme zároveň očekávat, že jsou pro opatření pomáhající jedincům se začleněním a podporují aktivní snahu o řešení jejich problémové situace.

Pravicově orientovaní naopak díky své potřebě řádu, struktury, poslušnosti a povinnosti volí taková opatření, která snižují nejistotu a hrozbu, zachovávají status quo, tím zajišťují sociální stabilitu, odmítají sociální změnu a zároveň posilují hierarchii (Carney, 2008, s. 817). V souladu s tímto tvrzením upřednostňují pravicově smýšlející lidé dle Riemann (1993) uskutečňování autoritativní represe a regulace.

Vzhledem k tomu, že výzkum je prováděn v České republice jako postkomunistické zemi, je samozřejmě nutné vzít v úvahu specifika pravicově a levicově orientovaných jedinců, jejichž hodnoty i psychologické charakteristiky se mohou oproti těm západním lišit (více např. Piurko, 2011). Roli mohou hrát kulturní rozdíly mezi zeměmi západní a východní Evropy (Wojcik, 2021) i historicko-politické pozadí. Avšak vzhledem k cílové skupině studentů vysokých škol, tedy nové generaci otevřenější západním hodnotám, neočekáváme výrazné odchylky od základních předpokladů a hypotéz uvedených výše.

Vztah osobnostních rysů, politické orientace a veřejně politických postojů (v politice zaměstnanosti)

Díky těmto odlišnostem můžeme porozumět vlivu osobnostních rysů a politické orientace na preference veřejně politických nástrojů opatření. Jak uvádí McCrae (1996), právě rys otevřenosti či uzavřenosti, který nejvíce odlišuje levicově a pravicově smýšlející, má vliv na způsob tvorby veřejné politiky. Oba tábory disponují odlišnými hodnotami (svoboda vs. rovnost, stát vs. trh), názory, předpoklady, mají odlišné styly získávání a zpracování informací, což ovlivňuje jejich vědomosti a způsoby rozhodování (Jost, 2003; McCrae, 1996).

Otázkou však je, zda dochází k přímému vlivu osobnostních rysů na veřejně politické postoje ve specifických oblastech politiky, či je-li tento vliv zprostředkovaný politickou orientací. Z předchozího textu je patrné, že osobnost (a zejména pak rysy otevřenost myslí a svědomitost) ovlivňuje ideologickou predispozici. Díky charakteristice levicově a pravicově smýšlejících osob můžeme zároveň predikovat jejich pre-

² Samozřejmě jsme si vědomi, že koncept autoritarismu je mnohem složitější a nelze jej pojímat pouze ve spojení s pravicovou orientací. Vycházíme však z přesvědčení, že zaměření na autoritářství, které je spojováno s kontrolou, dominancí, hierarchií, pořádkem a povinnostmi nám může pomoci porozumět vlivu osobnostních rysů na preferenci konkrétních opatření v politice zaměstnanosti.

ference při výběru konkrétních opatření utvářejících směr veřejné politiky. O přímém vlivu osobnostních rysů na veřejně politické postoje však dosud není robustní a zcela konzistentní literatura.

Jak upozorňuje Hatemi et al. (2015), korelace mezi konkrétními veřejně politickými postoji a osobnostními rysy nejsou výrazné (většinou se pohybují mezi 0,2 až 0,3). Korespondují však s teoretickým předpokladem o charakteru jednotlivých rysů, jejich vlivu na politickou orientaci, a tedy i následné preferenci konkrétních směrů a způsobů tvorby veřejné politiky. Z naší vlastní rešerše vyplynulo, že statisticky významné korelace se většinou pohybují už od 0,10, najdeme však i nižší (více např. Bakker a de Vreese, 2016; Gallego a Pardos-Prado, 2014). Mezi rysy s nejvyššími korelacemi patří dle výzkumů otevřenost mysli, svědomitost či přívětivost (Bakker a de Vreese, 2016; Gravelle et al., 2020; Schoen, 2007; Wang et al., 2020).

Na příkladu politiky zaměstnanosti a konkrétně při řešení dlouhodobé nezaměstnanosti osob můžeme očekávat, že otevření lidé charakterizovaní jako levicově smýšlející, tolerantní a otevření novým možnostem, preferují politiku podporující snižování nerovností, zvyšování kompetencí a rekvalifikování dlouhodobě nezaměstnaných, metodickou podporu sociálním pracovníkům v tom, jak pracovat s nezaměstnanými, podporují preventivní opatření (informační kampaně) a opatření postavená na sociálním i pracovním začleňování a upřednostňují tzv. aktivizující způsoby řešení dlouhodobou nezaměstnanost (např. dotace pro zaměstnavatele při vytvoření pracovního místa pro dlouhodobě nezaměstnané).

Lidé s rysem svědomitosti budou v opačném duchu podporovat regulační a represivní opatření. V souladu s inklinací k pravicové ideologii, nutkavé potřebě kontroly, dodržování pravidel a touze po disciplíně, podporují především zpřísnění podmínek pro výplatu sociálních dávek pro dlouhodobě nezaměstnané, preferují kontrolu nelegální práce a zavedení povinnosti dlouhodobě nezaměstnaných vykonávat aktivizační služby, přičemž upřednostňují sankce v případě nedodržení předem daných pravidel.

Přívětiví lidé jsou považováni za soucitné, benevolentní a důvěřivé, proto je možné předpokládat, že inklinují k podpůrným politikám, které upřednostňují chudé a nezaměstnané osoby, považují za důležité poskytovat finanční i psychickou podporu nejen nezaměstnaným, ale také sociálním pracovníkům, kteří s nimi pracují, sami se zároveň mohou v tomto smyslu angažovat (dobrovolnickou prací či finančními příspěvky). Naopak odmítají zvyšování nerovností, výrazné zpřísnění podmínek pro vyplácení sociálních dávek a jiné formy zákazů a příkazů.

Na základě rešerše literatury je však patrné, že na rozdíl od vlivu politické orientace, není variance vysvětlená působením osobnostních rysů na konkrétní veřejně politické postoje příliš vysoká. Gallego a Pardos-Prado (2014) a Wang et al. (2020) došli k výsledku 0,05, Bakker (2017) 0,09³.

Při vysvětlení preference veřejně politických řešení většina odborníků do regrese začleňuje i další proměnné, většinou se jedná o pravo-levou orientaci, preferenci konkrétní politické strany, ekonomické a socio-demografické faktory. V těchto případech je variance logicky vyšší a silný vliv má právě politická orientace (Dinesen et al., 2016; Gallego a Pardos-Prado, 2014; Schoen, 2007).

VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

Hlavním cílem této stati je zjistit, do jaké míry je preference opatření pro řešení problému dlouhodobé nezaměstnanosti ovlivněna osobnostními rysy a politickou orientací. Neboli, zda mohou být veřejně politické postoje k upřednostňování jednotlivých

³ U Bakker (2017) při začleňování ještě pohlaví a věku (avšak s velmi nízkou korelací).

opatření vysvětleny prostřednictvím pětifaktorového modelu osobnosti, či prostřednictvím politické orientace.

K tomuto výzkumnému cíli jsou kladeny následující otázky: 1) Liší se preference politické orientace dle osobnostních rysů? 2) Liší se preference opatření řešících dlouhodobou nezaměstnanost dle osobnostních rysů? 3) Liší se preference opatření řešících dlouhodobou nezaměstnanost dle politické orientace? 4) Jaké faktory nejvíce ovlivňují postoje k jednotlivým opatřením?

Z výše uvedených výzkumných otázek a teoretických předpokladů pro vztah mezi osobností, politickou orientací a volbou opatření vyplývají následující hypotézy:

H1) Mezi nejvýznamnější osobnostní rysy vysvětlující politickou orientaci patří otevřenost myslí a svědomitost, přičemž otevřenost myslí pozitivně koreluje s levicovou orientací a svědomitost s pravicovou orientací (viz např. Carney, 2008; Fatke, 2017; Mondak a Halperin, 2008).

H2) Mezi nejvýznamnější rysy vysvětlující veřejně politické postoje patří otevřenost myslí, přívětivost a svědomitost. Rysy otevřenost myslí a přívětivost pozitivně korelují s podpůrnými typy opatření, jež mají především informační či afirmativní charakter, zatímco svědomitost koreluje s regulačními typy opatření, jež mají omezující, donucovací a kontrolní povahu (viz např. Bakker a de Vreese, 2016; Gravelle et al., 2020; Schoen, 2007; Wang et al., 2020).

H3) Levicově smýšlející preferují podpůrné typy opatření, naopak pravicově vyhranění jednotlivci upřednostňují regulační typy opatření.

H4) Veřejně politické postoje k jednotlivým opatřením nejvíce ovlivňuje politická orientace a s tím související osobnostní rysy otevřenost a svědomitost. Předpokládáme, že osobnostní rysy otevřenost a svědomitost nejvýrazněji a nejvýznamněji korelují s ideologickou predispozicí, avšak přímý vliv na postoj k jednotlivým opatřením má právě politická orientace (viz např. Bakker, 2017; Gallego a Pardos-Prado, 2014; Hatemi et al., 2015; Wang et al., 2020).

METODA

Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvořili studenti vysokých škol v České republice. Vzhledem k povaze výzkumu a veřejné nedostupnosti e-mailových adres cílové skupiny bylo potřeba získání souhlasu vysokých škol⁴. Zástupci všech škol, které s účastí v rámci předchozí komunikace souhlasily, byli v e-mailech instruováni, jak mají postupovat při rozesílání pozvánek k účasti ve výzkumu studentům. Pokud jde o reprezentativnost výběrového vzorku, v porovnání s celkovými statistikami studentů vysokých škol se získaný výběrový soubor vyznačuje výbornou reprezentativností z hlediska stupně studia (bakalářské, magisterské, doktorské)⁵ a velmi dobrou reprezentativností podle druhu studia (prezenční versus kombinované či distanční studium)⁶. Rozdělení mezi studijní programy také vykazuje dobrou míru reprezentativnosti, výjimku tvoří studenti společenských a humanitních věd, kteří jsou zastoupeni nadměrně (o cca 10 %), a naopak studenti technických a chemických oborů jsou zastoupeni méně (o cca 14 %).

⁴ Podrobnější informace k procesu oslovování a propagaci výzkumu viz Veselý a Soukup (2022).

⁵ Podíl VŠ studentů v bakalářském studiu v ČR je 57,2 % (podíl ve výběrovém souboru: 57,1 %); podíl studentů v magisterském studiu v ČR činí 35,5 % (podíl ve výběrovém souboru: 36,2 %) a podíl studentů v doktorském studiu v ČR je 7,3 % (podíl ve výběrovém souboru: 6,7 %).

⁶ Podíl VŠ studentů v prezenčním studiu v ČR je celkem 75,6 % (podíl ve výběrovém souboru: 80,8 %). Podíl studentů v distančním a kombinovaném studiu v ČR je celkem 24,4 % (podíl ve výběrovém souboru: 19,2 %).

Zvolený postup výzkumu

Základním zdrojem dat bylo online dotazníkové šetření (CAWI), které proběhlo v období od 10. října do 20. listopadu 2020. Předcházela mu důkladná pilotáž (prostřednictvím kvantitativního i kvalitativního dotazování). Osloveno bylo celkem 97 492 vysokoškoláků a vrácených kompletně vyplněných dotazníků bylo 8 554. Míra návratnosti tak činila cca 9 %. S ohledem na online formu sběru dat a realizaci během pandemických opatření spojených s nemocí covid-19 lze považovat tento výsledek za uspokojivý. Zároveň celková návratnost odpovídá zkušenosti z ostatních výzkumů studentů vysokých škol, nebo je dokonce vyšší (např. ve výzkumu Eurostudent VI. z roku 2016 činila návratnost přibližně 7,2 %, ve výzkumu Eurostudent VII. z roku 2019 byla 8,0 %).⁷

Dotazník byl strukturován dle výše uvedených teoretických východisek. *Závisele proměnnou* tvořila opatření řešící dlouhodobou nezaměstnanost⁸, jež byla následně pomocí faktorové analýzy rozdělena na dvě základní skupiny nástrojů: 1) podpurné a 2) regulační. Do *podpurných nástrojů* spadají opatření s motivačním a subvenčním charakterem (rekvalifikační kurzy, informační kampaně, dotace pro zaměstnavatele, metodická podpora sociálním pracovníkům a zvýšení počtu pracovníků řešících dlouhodobou nezaměstnanost). *Regulační nástroje* jsou tvořeny opatřeními s omezující, donucující a kontrolní povahou (kontrola nelegální práce, povinnost veřejné služby, zpřísnění podmínek pro vyplácení sociálních dávek dlouhodobě nezaměstnaným).

Všechny výše uvedené položky měřící postoje k opatřením k řešení nezaměstnanosti (celkem 8) byly vyvinuty v předvýzkumu, byly též testovány na studentské populaci v několika skupinových diskusích. Přesto jejich logická struktura (členění do skupin) musela být analyticky prověřena. Aplikovali jsme (stejně jako následně i na další sady položek sloužící k tvorbě souhrnných škál) explorační faktorovou analýzu. Konkrétně byla pro získání prvotního řešení užita technika hlavních komponent, následně s ohledem na možné provázanosti jednotlivých faktorů byla zvolena rotace metodou oblimin (výpočty byly provedeny v SPSS v. 28). Pro určení počtu faktorů jsme využili paralelní analýzu, Kaiserovo pravidlo i Cattelův Scree plot. Dle všech těchto kritérií sejevilo jako nejvhodnější řešení se dvěma faktory. Celková míra vysvětleného rozptylu dosáhla téměř poloviny (49 %) s tím, že komunalita jednotlivých položek byly mezi hodnotami 0,37 až 0,66. Tab. 1 ukazuje faktorové zátěže rotovaného řešení. Z tabulky je zřejmé, že první dimenzi (faktor) tvoří zejména první a druhá a dále šestá až osmá položka. Pracovně jsme tuto dimenzi pojmenovali jako podpurná opatření (srov. dále). U druhé dimenze mají největší vazbu zejména čtvrtá a pátá položka, doprovázená též třetí položkou. Tuto dimenzi jsme s ohledem na věcný obsah položek pojmenovali jako regulační opatření. Na základě výsledků faktorové analýzy jsme následně z popsanych položek vytvořili průměrové indexy, které byly užity pro následné analýzy (korelace, regrese a úseková analýza). Pro úplnost uvádíme, že Cronbachovo alfa pro 5 položek měřících podpurná opatření mělo hodnotu 0,67, pro 3 regulační položky činilo 0,58 (s ohledem na malý počet položek lze považovat tuto hodnotu za uspokojivou). Jako věcně zajímavé se nám jeví zjištění, že výsledné dvě dimenze jsou poměrně slabě korelovány (korelace získaných faktorů byla jen 0,053). Bylo tedy

⁷ Fischer et al. (2016) udává, že bylo osloveno téměř 230 000 studentů, přičemž do analýzy bylo zahrnuto 16 653 dotazníků. Dle informací na webových stránkách CSVŠ bylo do výzkumu zařazeno v roce 2019 téměř 240 000 studentů, přičemž dotazník úplně vyplnilo 19 365 studentů.

⁸ Znění otázky bylo následující: Nyní Vám nabídneme několik možných opatření řešení problémů v oblasti DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI. U každého z nich prosím uveďte, do jaké míry souhlasíte s tím, aby byla realizována či zaváděna v ČR (na škále od 1 do 5 + odpověď' nevim). Výčet opatření je uveden v textu.

možné užít i kolmé rotace a získané výsledky by se výrazně nelišily.

Základní nezávisle proměnné se vztahovaly za prvé k osobnostním rysům, za druhé

Tab. 1 Faktorové zátěže pro rotované řešení pro závisle proměnné

	dimenze 1	dimenze 2
Rekvalifikační kurzy pro dlouhodobě nezaměstnané	,633	-,005
Informační kampaň o tom, jaké vzdělání a dovednosti budou zaměstnavatelé potřebovat	,552	,291
Přísnější kontrola práce na černo	,227	,583
Povinnost dlouhodobě nezaměstnaným vykonávat veřejnou službu (povinná práce pro obce bez nároku na plat)	-,045	,787
Zpřísnění podmínek pro vyplácení sociálních dávek pro dlouhodobě nezaměstnané	-,123	,798
Dotace pro zaměstnavatele při vytvoření pracovního místa pro dlouhodobě nezaměstnané	,604	-,032
Metodická podpora sociálním pracovníkům v tom, jak pracovat s nezaměstnanými	,734	,046
Navýšení počtu pracovníků, kteří budou řešit životní situaci dlouhodobě nezaměstnaných	,730	-,066

technika hlavních komponent, rotace oblamin

k politické orientaci. Pro zvýšení validity výzkumu a také pro možnou komparaci byly tyto baterie převzaty z již realizovaných výzkumů.

Pro měření *osobnostních rysů* jsme použili deseti- respektive jedenáctibodovou škálu BFI (Rammstedt a John, 2007). Každý rys tak obsahoval dvě položky. Jak navrhovali autoři BFI-10 (ale také např. Hřebíčková et al., 2016), rys přívětivost byl doplněn o třetí fakultativní položku, čímž došlo ke zvýšení reliability. Samozřejmě jsme si vědomi, jak vyplývá i z ověřování desetipoložkové baterie Rammstedt a Johnem (2007), že kratší škály pro měření osobnosti mají své limity a nemohou nahrazovat plné verze. Nicméně dle Hřebíčkové et al. (2020) celková reliabilita BFI-10 poměrně dobře rekonstruuje skóry BFI-44.

Politická orientace byla zjišťována pomocí tří různých způsobů měření. Obecně jsme vycházeli z osy levice a pravice (v americké terminologii z liberalismu a konzervatismu). Ačkoliv se v současné době jedná o hybridní konstrukt, který příliš neodpovídá spektru politických stran a jejich volebních programů, stále se jedná o základní klasické dělení, jež je v českém prostředí plně etablováno (Vinopal, 2006) a pomáhá nám strukturovat politické názory do dvou proudů. Politickou orientaci jsme za prvé měřili pomocí samozařazovací otázky, jež je užívána v pravidelných šetřeních CVVM a zní: „V politice lidé někdy hovoří o pravici a levici. Kam byste se sám zařadil(a) na této stupnici?“

Někteří autoři však upozorňují, že přesnější a komplexnější nástroj zkoumání politické orientace je postaven na nepřímém měření relevantních hodnot a postojů (Smetáčková a Komárková, 2017). Za druhé jsme se tedy zaměřili, stejně jako Tetlock (1983), na rozdíl mezi hodnotami rovnost a (ekonomická) svoboda pomocí dvou výroků ve znění: 1) Vláda by měla přijmout opatření, která by snižovala rozdíly v příjmech, 2) Čím méně vláda zasahuje do ekonomiky, tím je to pro Českou republiku lepší. Rovnost koreluje v našich výsledcích s levicovou politickou orientací a (ekonomická) svoboda s pravavicovou.⁹

⁹ Korelace mezi samozařazovací otázkou na levo-pravou politickou orientaci je -0,383 pro rovnost a 0,360 pro ekonomickou svobodu.

Z Evropského sociálního výzkumu (European Social Survey) měřícího sociálně politické orientace je také patrné, že nejdůležitější hodnotovou orientací, která se táhne napříč levo-pravou dimenzí, je liberálně-autoritářská (Curtice a Bryson, 2012). Baterie obsahující takto definované výroky nám zároveň pomohla vysvětlit postoje k oběma typům nástrojů (podpůrným a regulačním). Na základě faktorové analýzy jsme vytvořili dvě proměnné, které jsme nazvali sociální liberalismus (korelující s osou levice) a autoritarismus (korelující s pravíci)¹⁰. Celkem bylo v rámci baterie využito 6 položek. S ohledem na jejich neznámé chování u vysokoškolské populace byla i zde před dalšími analytickými postupy užitá explorační faktorová analýza. I zde byla užitá technika hlavních komponent s rotací oblamin. Pro stanovení počtu faktorů byla užitá stejná kritéria jako u předchozí analýzy, i zde byly navrženy dva výsledné faktory (míra vysvětleného rozptylu zde byla 53 %). Hodnoty komunalit byly mezi 0,34 až po 0,6. Výsledné faktorové zátěže po šikmé rotaci uvádí tab. 2.

Tab. 2 Faktorové zátěže pro rotované řešení pro proměnné měřící politické postoje

	dimenze 1	dimenze 2
Zákon je třeba dodržovat za všech okolností	,699	,170
Homosexuálové a lesbičky by měli mít právo žít svůj vlastní život podle svého přání	-,092	,772
Politické strany, které chtějí svrhnout demokracii, by měly být zakázány	,367	,444
Školy musí učit děti uznávat autoritu	,743	-,228
Lidem, kteří poruší zákon, by měly být ukládány mnohem tvrdší tresty než dnes	,737	-,169
Žena by měla být připravena omezit svou placenou práci kvůli rodině	,172	-,735

technika hlavních komponent, rotace oblamin

Z tab. 2 je zřejmé, že první dimenzi tvoří zejména první, čtvrtá a pátá položka. Pro účely našich následných analýz a v souladu s převažujícím pojetím v politické vědě jsme tuto dimenzi pojmenovali jako autoritářství. Druhá dimenze je pak tvořena zejména druhou a šestou položkou, s ohledem na jejich opačnou orientaci mají příslušné faktorové zátěže opačná znaménka. Tuto dimenzi jsme pojmenovali sociální liberalismus. Třetí položka byla na základě dat českých vysokoškoláků nespecifická, proto nebyla pro další analýzy využita. Opět jsme vytvořili dvě průměrové škály (u druhé škály samozřejmě došlo k obrácení reverzní položky). S ohledem na malé počty položek jsme zde nestanovovali Cronbachovo alfa, ale nahlédli jsme pouze korelace položek. V první dimenzi platilo, že korelace mezi položkami byla na úrovni 0,30, u druhé dimenze byla korelace mezi 2. a 6. položkou ještě mírně vyšší (0,32). Hodnoty jsou ve srovnání s výsledky realizovanými na obecné populaci o něco horší (korelace jsou nižší), lze je zřejmě připsat menší konzistenci politických postojů u mladých lidí.

Postup analýzy

Základní vstupní metodou analýzy se stala korelační analýza a mnohonásobná lineární regrese v SPSS. Regresní analýza byla zpracována pro každý typ veřejně politického

¹⁰ Korelace mezi samozařazovací otázkou na levo-pravou politickou orientaci je -0,169 pro sociální liberalismus a 0,160 pro autoritarismus.

postoje (podpůrná opatření a regulační opatření), přičemž každý z nich obsahoval tři modely. První se vztahoval ke zjištění vlivu osobnostních rysů (BF), druhý k politické orientaci a třetí zahrnul další kontrolní proměnné jako pohlaví a obor studia.

S ohledem na očekávání plynoucí z teoretických předpokladů i obdobných studií jsme si uvědomovali, že užití korelací a lineárních regresních modelů není dostačující a jedná se jen o modely pro části zkoumané reality. Vztahy mezi osobnostními rysy, politickou orientací na jedné straně a mezi politickou orientací a preferencí veřejně politického opatření jsou dvě součásti jednoho (kauzálního¹¹) řetězce. S ohledem na tuto skutečnost bylo třeba vybrat modelovací přístup, který by tuto komplexnost (ná vaznost) vztahů zohlednil. Proto byla využita tzv. path analysis (česky nejčastěji úseková analýza), která je fakticky zřetěžením několika regresních modelů za sebou. Pro reálné výpočty byl využit software AMOS v.28, který je obecně vhodný pro strukturní modelování, kam úseková analýza spadá.

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Vztah mezi osobnostními rysy a politickou orientací

Pro otestování první hypotézy, tj., že mezi nejvýznamnější osobnostní rysy vysvětlující politickou orientaci patří otevřenost mysli a svědomitost, jsme se zaměřili na zkoumání tohoto vztahu na základě tří různých způsobů dotazování, jak je uvedeno v metodologické části.

Jak jsme očekávali, nejvýznamnější vztah má otevřenost mysli, která vždy negativně koreluje s pravicovým myšlením. Výraznější je tento vztah především při samoposouzení politické orientace samotnými respondenty ($r = -0,092$) a u proměnné sociální liberalismus ($r = 0,124$) a autoritarismus ($r = -0,115$). Neboli, otevření respondenti inklinují spíše k levicové politické orientaci, a naopak odmítají přístupy postavené na poslušnosti autoritám, odporu vůči změně a akceptaci nerovnosti (Jost, 2003; McCrae, 1996). Méně výrazný, avšak vzhledem k potvrzení naší hypotézy důležitý, je vztah mezi hodnotami rovnost a ekonomická svoboda. Z nich je opět zřejmé, že otevřenost mysli pozitivně koreluje s levicovým myšlením upřednostňujícím rovnost ($r = 0,043$) a negativně s pravicovými hodnotami, jako je ekonomická svoboda a malá role vlády ($r = -0,026$).

Rys svědomitost taktéž potvrzuje naši první hypotézu, ačkoliv o něco méně významnými korelacemi, než je tomu u rysu otevřenost mysli. Při samozařazování na ose levice a pravice je korelace 0,088. Nejvýraznější vztah má však s proměnnou autoritarismus ($r = 0,123$), kterou v souladu s teoretickými předpoklady (Jost, 2003; Kline a Cooper, 1984) a našimi výsledky spojujeme s pravicovou politickou orientací. Právě díky důrazu na striktní dodržování morálky a společenského řádu je autoritarismus podobný svědomitosti (Kline a Cooper, 1984). Rys svědomitosti však není příliš významný u proměnné sociální liberalismus ($r = -0,012$) a u hodnoty ekonomické svobody se pozitivní vztah neprokázal ($r = -0,010$). S jistou dávkou jistoty lze však tvrdit, že respondenti s rysem svědomitosti inklinují spíše k pravici.

Kromě neuroticismu nemají ostatní rysy výrazný vztah s politickou orientací. Stejně jako u jiných výzkumů (Carney, 2008; Fatke, 2017; Gerber, 2010; Mondak a Halperin, 2008) se nám potvrdilo, že rys neuroticismus pozitivně koreluje spíše s levicovou politickou orientací, což je patrné zejména u proměnné sociální liberalismus ($r = 0,104$) a hodnoty rovnost ($r = 0,104$), tab. 4.

¹¹ Naše studie je průřezovou studií, proto nelze kauzální efekty přímo zkoumat a můžeme na ně jen usuzovat.

Tab. 3 Korelace mezi osobnostními rysy a politickou orientací (Pearson Correlation)

	extraverze	svědomitost	neuroticismus	otevřenost myslí	přívětivost
pravo-levá politická orientace	,060**	,088**	-,074**	-,092**	-,060**
hodnota rovnosti	-,035**	-,022*	,104**	,043**	,062**
hodnota ekonomické svobody a malé role vlády	,020	-,010	-,057**	-,026*	-,031**
autoritarismus	,022*	,123**	,046**	-,115**	,000
sociální liberalismus	,021	-,012	,104**	,124**	,045**

Poznámka. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Vztah mezi osobnostními rysy a veřejně politickým postojem

Jak jsme vzhledem k teoretickým východiskům předpokládali, rysy otevřenost myslí a přívětivost významně pozitivně korelují s podpurnými typy veřejně politických opatření, jež mají především informační či afirmativní charakter ($r = 0,115$ u otevřenosti, $r = 0,116$ u přívětivosti).

V souladu s tímto očekáváním je také negativní korelace mezi rysem otevřenost myslí a regulačními opatřeními ($r = -0,100$). Respondenti otevření novým zkušenostem inklinují nejen k podpurným opatřením, ale zároveň při řešení problému dlouhodobé nezaměstnanosti nesouhlasí s regulačními opatřeními, jako je zpříšňování podmínek pro vyplácení sociálních dávek, větší kontrola nelegální práce či povinnost vykonávat veřejnou službu.

Stejně tak jsme našli negativní vztah mezi přívětivostí a regulačními opatřeními ($r = -0,032$), i když je velice slabý. Je zajímavé, že ačkoliv jsou přívětiví lidé považováni za soucitné, benevolentní a důvěřivé, neodmítají výrazné zpříšnění podmínek pro vyplácení sociálních dávek a jiné formy zákazů a příkazů tak výrazně, jako je tomu u respondentů s rysem otevřenost.

Třetí očekávaný dominantní rys svědomitost výrazněji pozitivně koreluje s regulačními typy opatření ($r = 0,136$). Je patrné, že osoby se sociálně stanovenou nutkavou kontrolou, která usnadňuje chování zaměřené na úkoly a cíle (jako je například dodržování norem a pravidel, plánování, organizování a stanovování priorit), preferují opatření mající omezující, donucovací a kontrolní povahu.

Nezaznamenali jsme však negativní korelaci mezi tímto rysem a podpurnými veřejně politickými opatřeními. Na rozdíl od respondentů s rysem otevřenost nelze jednoznačně dojít k závěru, že svědomití respondenti preferují regulační typy opatření a zároveň odmítají ta podpurná. Důvodem může být, že opatření, jež mají informační či afirmativní charakter, nemají tak výrazné kontroverzní normativní konotace, nebo že obě skupiny opatření nepředstavují navzájem vylučitelné položky jako je tomu u jiných hodnotových témat (např. militantní či umírněný postoj v zahraniční politice, práva homosexuálů na adopci dětí apod.), tab. 4.

Vztah mezi politickou orientací a veřejně politickými postoji

Abychom zodpověděli třetí výzkumnou otázku, zda se liší preference opatření řešící dlouhodobou nezaměstnanost dle politické orientace, zaměřili jsme se na vztah mezi závisle proměnnou (typy veřejně politických nástrojů) a proměnnými s politickou orientací. Z tab. 5 je zřejmé, že byl podpořen náš teoretický předpoklad, že levicově smýšlející preferují podpurná opatření, zatímco pravicově smýšlející ta regulační. Výjimku tvoří proměnná autoritarismus. Ačkoliv výrazně koreluje s regulačními opatře-

Tab. 4 Korelace mezi osobnostními rysy a veřejně politickým postojem (Pearson Correlation)

	podpůrná opatření	regulační opatření
extraverze	,059**	,064**
svědomitost	,049**	,136**
neuroticismus	,083**	-,045**
otevřenost mysli	,115**	-,100**
přívětivost	,116**	-,032**

Poznámka. ** p < 0,01

ními (r = 0,424), což je z podstaty tohoto smýšlení logické, protože lidé se sklonem k autoritářství preferují dle Heywooda (2015) a Caprara (2006) autoritu, hierarchii, pořádek, povinnost, kontrolu a dominanci, překvapivě nelze tvrdit, že zároveň zcela odmítají opatření podpůrná (r = 0,048), tab. 5.

Tab. 5 Korelace mezi politickou orientací a veřejně politickými postoji (Pearson Correlation)

	podpůrná opatření	regulační opatření
pravo-levá politická orientace	-,195**	,186**
hodnota rovnosti	,247**	-,028*
hodnota ekonomické svobody a malé role vlády	-,101**	,053**
autoritarismus	,048**	,424**
sociální liberalismus	-,157**	,089**

Poznámka. * p < 0,05; ** p < 0,01

Nejvýznamnější faktory ovlivňující jednotlivé typy veřejně politického postoje

Pro zjištění, které faktory nejvíce ovlivňují veřejně politické postoje (zda politická orientace či osobnostní rysy), jsme pro každou závisle proměnnou uplatnili mnohonásobnou lineární regresi a následně vypočítali strukturální modely ve formě úsekových analýz.

Z níže uvedených regresních modelů je patrné, že při porovnání vlivu osobnostních rysů BF a politické orientace vysvětluje vyšší variabilitu především politická orientace (R² vzroste z 4,5 % na 12,9 % u podpůrných opatření, z 3,8 % na 21,2 % u regulačních opatření). Z dalších kontrolních proměnných je to pohlaví a společenské obory. Jejich význam však není výrazný, vysvětlená variabilita závisle proměnné díky nim vzrůstá o 1,3 % u podpůrných opatření a u regulačních opatření k nárůstu fakticky nedochází.

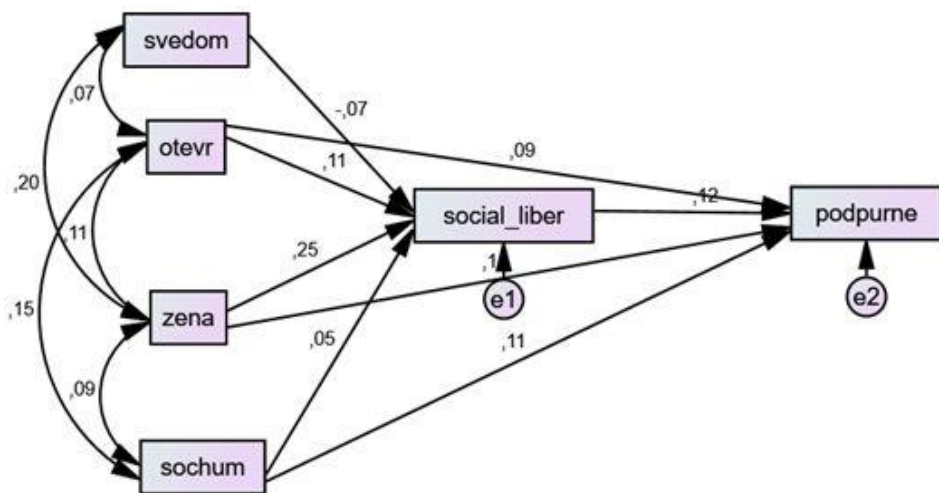
Pro hlubší interpretaci je třeba se zaměřit na každý model zvlášť. *Model podpůrných opatření* vykazuje pozitivní korelaci se všemi rysy BF, ačkoliv jsme očekávali, že minimálně rys svědomitost bude indikovat negativní vztah (viz výše). Zároveň je zajímavé, že po přidání proměnných politické orientace se jedná o jediný rys, jehož koeficient beta se zvyšuje (z 0,042 na 0,052). Nejsilnější pozitivní korelace mají však dva předpokládané rysy – otevřenost mysli (0,100) a přívětivost (0,105) – plus další rys neuroticismus (0,114). Nicméně efekt rysu neuroticismu se po přidání dalších

proměnných (v modelu 2 a 3) výrazně snižuje (z 0,072 na 0,049). Mezi nejdůležitější proměnné politické orientace, které zároveň výrazně zvyšují vysvětlení podpory podpůrných opatření, patří sociální liberalismus (0,123) a hodnota rovnost (0,227), tab. 6.

Model regulačních opatření je z hlediska hypotéz a teoretických předpokladů významnější. Jak jsme předpokládali, rys svědomitost koreluje s těmito opatřeními pozitivně (0,142), zatímco otevřenost myslí (-0,114) a přívětivost negativně (-0,046). Význam všech rysů se po přidání dalších proměnných snižuje, největší efekt na preferenci regulačních opatření mají rysy svědomitost a otevřenost myslí. Efekt politických proměnných je velmi výrazný, z toho nejvýznamněji vysvětluje preferenci regulačních opatření autoritarismus (0,403). Respondenti s přesvědčením o moci, morálce a společenském řádu (Winter, 2013) vykazují výrazně vyšší míru regulace vůči dlouhodobě nezaměstnaným (osobám odlišným a nedodržujícím zavedený řád), tab. 7.

Abychom zodpověděli druhou část hypotézy (že osobnostní rys otevřenost a svědomitost nejvýrazněji a nejvýznamněji koreluje s ideologickou predispozicí, přímý vliv na volbu politického postoje k jednotlivým opatřením má však právě politická orientace), zaměřili jsme se na komplexní prozkoumání vazeb mezi osobnostními rysy, politickými postoji a preferenci veřejně politických opatření snižujících dlouhodobou nezaměstnanost a připravili strukturální model ve formě úsekové analýzy. Základní logikou pro tento model byla tato struktura: osobnostní rysy (a sociodemografické údaje) – politická orientace – preference opatření (veřejně politické postoje). S ohledem na výsledky regresních a korelačních analýz jsme v rámci tohoto komplexního modelování využili vždy jen klíčové prediktory. Odděleně jsme připravili model pro preferenci podpůrných nástrojů a pro preferenci regulačních nástrojů. Výsledky ve formě diagramů s nestandardizovanými koeficienty nabízí obr. 1 a 2, další výsledky nabízí tab. 8.

Model pro podpůrná opatření byl jako celek dobrý, hodnota CFI je nad 0,95, TLI nad 0,9, RMSEA je pod doporučovanou hranicí 0,08. Model vystihuje základní tendence zkoumaných vztahů: vyšší míra sociálního liberalismu je spojena s vyšší otevřeností (standardizovaný koeficient 0,108), mírně negativní vliv je patrný u svě-

$X^2=10,6$, $df=2$, $P=0,005$, $CFI=0,993$, $TLI=0,944$, $RMSEA=0,03$

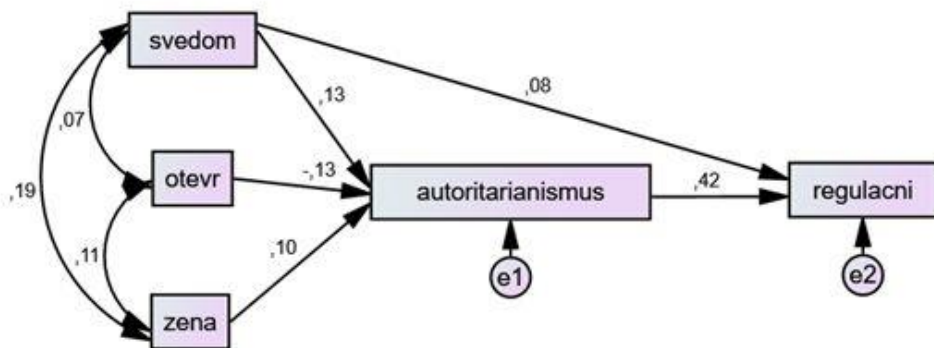
Obr. 1 Model pro podpůrná opatření

Tab. 6 Regresní model se závisle proměnnou „podpůrná opatření“

	model 1			model 2			model 3		
	koef.	std. koef.	P hodnota	koef.	std. koef.	P hodnota	koef.	std. koef.	P hodnota
konstanta	2,697		,000	2,485		,000	2,671		,000
extraverze	0,058	0,083	,000	0,056	0,080	,000	0,044	0,063	,000
svědomitost	0,029	0,038	,010	0,039	0,051	,000	0,026	0,033	,020
neuroticismus	0,067	0,108	,000	0,041	0,066	,000	0,022	0,036	,017
otevřenost	0,084	0,114	,000	0,062	0,084	,000	0,052	0,071	,000
přívětivost	0,090	0,097	,000	0,066	0,071	,000	0,059	0,063	,000
pravo-levá politická orientace				-0,029	-0,095	,002	-0,029	-0,095	,000
hodnota rovnosti				0,102	0,198	,000	0,096	0,188	,000
hodnota ekonomické svobody a malé role vlády				-0,012	-0,020	,181	-0,011	-0,018	,229
sociální liberalismus				0,089	0,117	,000	0,069	0,091	,000
pohlaví žena							0,138	0,105	,000
ekonomové							0,038	0,017	,233
právníci							0,015	0,007	,637
sociálně-humanitní studenti							0,116	0,078	,000
R2	0,045			0,129			0,142		
ANOVA	F=44,3	df(5,4700)	P<0,01	F=77,4	df(9,4696)	P<0,01	F=61,0	df(13,4692)	P<0,01

Tab. 7 Regresní model se závisle proměnnou „regulační opatření“

	model 1			model2			model 3		
	koef.	std. koef.	P hodnota	koef.	std. koef.	P hodnota	koef.	std. koef.	P hodnota
konstanta	3,750		,000	2,199		,000	2,331		,000
extraverze	,059	,059	,000	,043	,043	,001	,038	,038	,004
svědomitost	,159	,142	,000	,084	,075	,000	,071	,063	,000
neuroticismus	-,006	-,007	,626	-,027	-,030	,021	-,041	-,046	,001
otevřenost	-,128	-,121	,000	-,057	-,054	,000	-,056	-,053	,000
přívětivost	-,064	-,048	,001	-,056	-,042	,001	-,060	-,045	,000
pravo-levá politická orientace				,021	,065	,000	,017	,054	,000
hodnota rovnosti				-,026	-,036	,005	-,026	-,037	,005
hodnota ekonomické svobody a malé role vlády				,028	,033	,013	,031	,036	,006
autoritarismus				,428	,407	,000	,419	,398	,000
pohlaví žena							,113	,060	,000
ekonomové							-,018	-,006	,659
právníci							-,050	-,014	,270
sociálně-humanitní studenti							-,121	-,056	,000
R2	,038			,212			,217		
ANOVA	F=42,2	df(5,5163)	P<0,01	F=155,4	df(9,5159)	P<0,01	F=111	df(13,5155)	P<0,01

$X^2=31,9$, $df=2$, $P<0,001$, $CFI=0,980$, $TLI=0,899$, $RMSEA=0,056$

Obr. 2 Model pro regulační opatření

Tab. 8 Přímé, nepřímé a celkové vlivy pro modely „podpůrná opatření“ a „regulační opatření“

			koef.	S.E.	std. koef.
podpůrná opatření					
sociální liberalismus	<---	svědomitost	-,067	,015	-,065
sociální liberalismus	<---	otevřenost	,105	,014	,108
sociální liberalismus	<---	pohlaví žena	,433	,025	,249
sociální liberalismus	<---	sociálně-humanitní studenti	,098	,028	,050
podpůrná opatření	<---	sociální liberalismus	,088	,011	,117
podpůrná opatření	<---	pohlaví žena	,185	,019	,141
podpůrná opatření	<---	sociálně-humanitní studenti	,158	,021	,107
podpůrná opatření	<---	otevřenost	,066	,011	,090
nepřímé vlivy					
podpůrná opatření	<---	sociálně-humanitní studenti			0,006
podpůrná opatření	<---	pohlaví žena			0,029
podpůrná opatření	<---	otevřenost			0,013
podpůrná opatření	<---	svědomitost			-0,008
celkové vlivy					
podpůrná opatření	<---	sociálně-humanitní studenti			0,112
podpůrná opatření	<---	pohlaví žena			0,185
podpůrná opatření	<---	otevřenost			0,102
podpůrná opatření	<---	svědomitost			-0,008
regulační opatření					
autoritarismus	<---	svědomitost	,138	,015	,132
autoritarismus	<---	otevřenost	-,130	,014	-,130
autoritarismus	<---	pohlaví žena	,172	,026	,097
regulační opatření	<---	autoritarismus	,447	,014	,420
regulační opatření	<---	svědomitost	,086	,015	,077
nepřímé vlivy					
regulační opatření	<---	svědomitost			0,055
regulační opatření	<---	pohlaví žena			0,041
regulační opatření	<---	otevřenost			-0,055
celkový vliv					
regulační opatření	<---	svědomitost			0,133
regulační opatření	<---	pohlaví žena			0,041
regulační opatření	<---	otevřenost			-0,055

domitosti. Vyšší míru sociálního liberalismu vykazují ženy (0,249) a studenti sociálně-humanitních oborů (0,107). Sociální liberalismus je přímým prediktorem podpůrných opatření (0,117) a také zprostředkovává vliv dalších faktorů (nepřímé vlivy pohlaví, oboru studia, otevřenosti a svědomitosti). U těchto dalších faktorů byly doplněny na základě hodnot modifikačních indexů i jejich přímé vlivy na sociální liberalismus. V tab. 8 lze nalézt vyčíslení nepřímých vlivů a celkové efekty. Je patrné, že nepřímé vlivy jsou velmi slabé (zejména u svědomitosti a studia sociálně-humanitního oboru jsou fakticky nulové). Jasně tedy převažují přímé vlivy a po vyčíslení celkových efektů je zřejmé, že největší vliv na preferenci podpůrných opatření má pohlaví (0,185). Vlivy studia sociálně-humanitního oboru a otevřenosti jsou cca poloviční (0,112 resp. 0,102).

Model pro regulační opatření vykazoval podobně dobré celkové charakteristiky jako model pro podpůrná opatření: CFI je nad 0,95, TLI okolo 0,9 a RMSEA pod doporučovanou hranicí 0,08. Uprostřed modelu je namísto sociálního liberalismu autoritarismus, v souladu s teoretickými očekáváními i předchozími analytickými výsledky. Autoritarismus je pozitivně svázán se svědomitostí (0,132), negativně s otevřeností (-0,130) a mírně vyšší úroveň vykazují ženy (0,097). Velmi vysoký je vliv autoritarismu na podporu regulačních opatření (0,420), v modelu figuruje i slabší přímý vliv svědomitosti (0,077). Když nahlédneme detailněji výsledky v tab. 8, lze zjistit, že celkový vliv svědomitosti je poměrně velký (0,133), mírně větší je přímý vliv (0,077) než nepřímý vliv (0,055). Celkové (resp. i nepřímé¹²) vlivy pohlaví a otevřenosti jsou ve srovnání se svědomitostí velice malé.

DISKUSE

Před tím, než se budeme věnovat diskusi samotných výsledků, je vhodné upozornit na některé limity naší analýzy. Prvním omezením je výběrový soubor a poměrně nízký poměr mezi vyzvanými studenty a vyplněnými dotazníky. Jak správně upozornil jeden z recenzentů, samovýběr by mohl hrát určitou roli v tom smyslu, že studenti s určitými osobnostními rysy (svědomitost) mohou být v souboru nadreprezentováni. Z výše uvedených důvodů se doporučuje jistá opatrnost při zobecňování výsledků na celou českou populaci vysokoškoláků. Nicméně vzhledem k cíli studie nepovažujeme uvedenou omezení za kritické. Výběrový soubor je navíc poměrně velký a obsahuje studenty všech skupin studijních programů i zaměření fakult či škol v dostatečném počtu.

Druhým omezením jsou relativně nízké naměřené efekty. Jsme si vědomi toho, že věcnou a statistickou významnost nelze zaměňovat a že naměřené korelační koeficienty jsou poměrně nízké. V tomto ohledu lze ovšem uvést, že v sociálních vědách a výzkumech obdobného typu nejsou výjimečné (více např. Cohen 1988) a námi zjištěné výsledky jsou obdobné jako u jiných výzkumů (např. Carney, 2008; Gerber 2010; Bakker a de Vreese, 2016; Gallego a Pardos-Prado, 2014). Zároveň je vhodné připomenout, že politické postoje jsou ovlivňovány širokým spektrem vzájemně propojených faktorů, z nichž žádný nelze považovat za jednoznačně dominantní. To platí zejména o postojích k veřejně politickým nástrojům (jako podskupině politických postojů). Teoretická východiska tedy ani nepředpokládají, že osobnostní charakteristiky budou mít v predikci politických postojů dominantní vliv, ale „pouze“ říkají, že mohou být jedním z relevantních faktorů vysvětlujících politické postoje. Dalším faktorem může být metodologie zkoumání veřejně-politických postojů. Ta se teprve ověřuje a standardizuje a hledají se efektivní cesty operacionalizace a měření. Je tedy možné, že relativně nízké procento vysvětlené variance lze přičíst i na vrub metodologii měření hlavní závisle proměnné. Konečně, posledním faktorem, který mohl přispět k nižším naměřeným efektům, je zkoumaná populace (studenti vysokých škol), u které se politické postoje ještě krystalizují a jejich politické postoje je obecně těžké vysvětlit (Veselý a Soukup, 2022).

V kontextu výše uvedeného nám tedy interpretace výsledků nepřipadá nadhodnocená (tj. nejen statisticky, ale také věcně významná). Zjištění výzkumu považujeme za závažná, protože ukazují, že osobnostní charakteristiky jsou jedním z faktorů (byť pravděpodobně nikoli dominantním), který ovlivňuje postoje k veřejně-politickým intervencím. Zároveň naše zjištění umožňuje jednoznačně odpovědět na stanovené výzkumné otázky a hypotézy.

¹² Přímé vlivy těchto proměnných model nepředpokládá.

První výzkumná otázka řešila vztah politické orientace a BF. S určitou dávkou jistoty lze poznamenat, že byl podpořen náš předpoklad, že nejvýraznější vliv na politickou orientaci má rys otevřenost mysli, následovaný rysem svědomitost. Otevřenost mysli pozitivně koreluje s levicovou orientací a svědomitost s pravicovou orientací (avšak nepříliš výrazně a s výjimkou hodnoty ekonomická svoboda). Jak je ale patrné i z jiných výzkumů, korelace se pohybují zhruba od 0,10 (i nižší), a přesto jsou považovány za významné (např. Carney, 2008; Gerber 2010).

Druhá hypotéza, řešící vztah BF a opatření řešící dlouhodobou nezaměstnanost, byla rovněž podpořena. Mezi nejvýznamnější rysy s nejvyšší korelací patří otevřenost mysli, přívětivost a svědomitost. Z toho rysy otevřenost mysli a přívětivost pozitivně korelují s podpůrnými typy opatření, zatímco svědomitost pozitivně koreluje s regulačními typy opatření. Výše korelací i výsledky jsou podobné těm zahraničním (zejm. Bakker a de Vreese, 2016; s důrazem na přívětivost pak Gallego a Pardos-Prado, 2014).

I třetí hypotéza byla podpořena. Podpůrná opatření z oblasti politiky zaměstnanosti preferují spíše levicově orientovaní studenti, naopak studenti inklinující k pravicové ideologii preferují opatření regulační a kontrolní povahy (s menší výjimkou u proměnné autoritarismus).

Z výsledků regresní analýzy, která pomohla odpovědět na čtvrtou výzkumnou otázku, je možné podpořit čtvrtou hypotézu, že nejsilnější vliv na volbu opatření snižující dlouhodobou nezaměstnanost mají proměnné politické orientace. Z toho nejvýraznější je především proměnná sociální liberalismus, hodnota rovnosti a autoritarismus. Výsledky jsou opět obdobné jako u zahraničních výzkumů. Například Gallego a Pardos-Prado (2014) zjistili, že vliv osobnostních rysů na konkrétní veřejně politické postoje je relativně nízký (0,046 vs. 0,045 u podpůrných a 0,038 u regulačních opatření), oproti vlivu politické orientace (0,214 vs. 0,129 u podpůrných a 0,212 u regulačních opatření).

Druhá část čtvrté hypotézy, která zkoumala přímé vazby mezi BF, politickou orientací a veřejně politickými postoji, se však neprokázala. Ze strukturálních modelů je zřejmé, že přímý vliv na postoj k jednotlivým opatřením nemá pouze politická orientace, ale také osobnostní rysy. Konkrétně pak otevřenost mysli u modelu podpůrných opatření a svědomitost u modelu regulačních opatření.

Závěrem považujeme za zajímavé, že rys svědomitost se v našich výsledcích projevuje specificky. Je patrné, že ačkoliv koreluje s pravicovým myšlením, nelze z našich výsledků tvrdit, že je tento vztah silný. Naopak se (např. při negativní korelaci s hodnotou ekonomické svobody či u regresního modelu podpůrných opatření) ukazuje, že svědomití jedinci se sklonem ke konformitě, touhou po regulaci a dodržováním norem a pravidel se mohou projevat i jako levicově smýšlející (viz např. Piurko, 2011, s. 551-552).

V rámci diskuse nad limity studie si samozřejmě také uvědomujeme, že námitky k našim zjištěním mohou být spojeny s nízkou mírou návratnosti, a především se samovýběrem při vyplňování dotazníků. Nicméně samovýběr je v těchto studiích přítomen vždy. Samovýběrovost je ale problematická zejména při odhadu absolutních charakteristik (průměry, procenta), u modelování vztahů mezi veličinami (které realizujeme v článku) jsou dopady samovýběru zpravidla poměrně malé.

Z Á V Ě R

Zkoumání postojů k veřejně-politickým nástrojům je velmi aktuálním a nově studovaným tématem (např. Harring a Jagers, 2018). Ukazuje se totiž, že si lidé mohou vytvářet specifické postoje nejen k sociálním problémům jako takovým, ale také ke

způsobům jejich řešení (Veselý, 2021). Konkrétně to znamená, že mohou preferovat určitý *způsob* řešení těchto problémů (například pomocí podpůrných nástrojů namísto nástrojů regulačních). Relevance tohoto jevu nabyla na významu v souvislosti s pandemií covid 19, která vedla, mimo jiné, k zintenzivnění výzkumného zájmu o faktory, které mohou vysvětlit, proč lidé preferují spíše „měkké“ nebo „tvrdé“ řešení veřejně-politických problémů (Banerjee et al., 2021)¹³.

Faktorů, které ovlivňují příklon k určitému řešení, může být mnoho, přičemž nejprozkoumanějším je vliv politické ideologie (Pavlovič et al., 2021). Ambicí článku bylo prozkoumat psychologickou dimenzi tohoto jevu, konkrétně pak otestovat možný vliv osobnosti na veřejně politické postoje, což je aspekt, který byl doposud upozaděn. Zjistili jsme, že osobnostní rysy (především otevřenost mysli a svědomitost) mají významný vliv jak na tvorbu politické orientace, tak veřejně politických postojů. A to přestože jsme předpokládali, že osobnostní rysy mají pouze zprostředkovaný vliv na preferenci konkrétních opatření v dané oblasti veřejné politiky.

Závěrem uvádíme obecná doporučení pro realizaci obdobných výzkumů, která vycházejí z konkrétních limitů tohoto článku. Ve vztahu k teorii navrhuje zabývat se více vlivem osobnosti především na tvorbu veřejné politiky. To vyžaduje, aby se 1) na poli politikologie a veřejné politiky realizovaly aplikované výzkumy zabývající se vlivem osobnostních rysů na politiku, ať už by byla předmětem politická orientace, politické chování, či tvorba veřejné politiky (preferenze politického designu či nástrojů a opatření) a aby se 2) v českém prostředí více propojila psychologie s politikou a veřejnou politikou.

Samotný výzkum je však také třeba zdokonalit. Každý výzkumník se musí rozhodnout, jaký způsob měření zvolí. Vzhledem k časové náročnosti jsme se rozhodli pro krátkou verzi BFI-10, nicméně doporučujeme používat delší verze, minimálně BFI-2-S či BFI-2-XS, i když jsme si vědomi, že vzhledem k rozsahu dotazníků a k prostředí poměrně zahlceného různými výzkumy je často nereálné použití delších škál. Otázkou je při výzkumu také výběr závisle proměnné. Jak se ukázalo, více hodnotové a protichůdně definované proměnné mají jasnější a více vypovídající výsledky. Z tohoto důvodu jsme se v našem výzkumu rozhodli pro použití podpůrných a regulačních typů opatření, ačkoliv nelze jednoznačně tvrdit, že představují navzájem vylučitelné položky. Předpokládáme však, že více hodnotová témata jako je například militantní či umírněný postoj v zahraniční politice či práva homosexuálů, budou vést k jasněji definovaným hypotézám a výsledkům.

Samotný problém s tvorbou hypotéz stojí také za uvedení. Vychází z předešlých dvou překážek, tedy z teoretické i výzkumné roviny. Vzhledem k tomu, že ani v obecné rovině, při výzkumu již relativně známého vlivu osobnostních rysů na politickou orientaci, nejsou všechny výsledky jednotné, není ani jasné, jaký vliv mohou mít rysy na jiné úrovně politického chování či tvorby veřejné politiky. Již zmíněná absence dostatečného a relevantního výzkumu tuto situaci neulehčuje.

Nicméně stejně jako Mondak (2010), i my se ztotožňujeme s potenciálem, který je vlastní výzkumu osobnosti a politiky. Zdůrazněné problémy by měly upozornit na možná úskalí při realizaci dalších výzkumů, a tím vést k plodnější práci dalších výzkumníků.

¹³ Jak jsme uvedli výše, v politologické odborné literatuře se zpravidla pracuje se třemi základními typy veřejně-politických nástrojů: informačními, finančními a regulačními. Pokud jsou nástroje typologizovány jako dichotomické, pak se zpravidla označují jako měkké („soft“) a tvrdé („hard“) politiky. V rámci této studie jsme zvolili označení podpůrné a regulační, které, dle našeho názoru, nejlépe odpovídá jak teoretické literatuře, tak typu zvolených otázek a zvolenému měření.

LITERATURA

- Bakker, B. N. (2017). Personality traits, income, and economic ideology. *Political Psychology*, 38(6), 1025-1041. <https://doi.org/10.1111/pops.12349>
- Bakker, B. N., & de Vreese, C. H. (2016). Personality and European Union attitudes: relationships across European Union attitude dimensions. *European Union Politics*, 17(1), 25-45. <https://doi.org/10.1177/1465116515595885>
- Banerjee, S., Savani, M., & Shreedhar, G. (2021). Public support for 'soft' versus 'hard' public policies: Review of the evidence. *Journal of Behavioral Public Administration*, 4(2), 1-24. <https://doi.org/10.30636/jbpa.42.220>
- Block, J. (1995). A contrarian view of the five-factor approach to personality description. *Psychological bulletin*, 117(2), 187-215. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.2.187>
- Block, J. H., & Block, J. (1980). The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. In W. A. Collins (Ed.), *Development of cognition, affect, and social relations* (pp. 39-101). Erlbaum.
- Caprara, G. V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M., & Barbaranelli, C. (2006). Personality and politics: Values, traits, and political choice. *Political Psychology*, 27(1), 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2006.00447.x>
- Carney, D. R., Jost, J. T., Gosling, S. D., & Potter, J. (2008). The secret lives of liberals and conservatives: Personality profiles, interaction styles, and the things they leave behind. *Political Psychology*, 29(6), 807-840. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00668.x>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Lawrence Erlbaum Associates. <https://doi.org/10.4324/9780203771587>
- Curtice, J., & Bryson, C. (2012). The measurement of socio-political orientations. http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_socio_political_orientations.pdf
- Dinesen, P. T., Klemmensen, R., & Nørgaard, A. S. (2016). Attitudes toward immigration: The role of personal predispositions. *Political Psychology*, 37(1), 55-72. <https://doi.org/10.1111/pops.12220>
- Eysenck, H. J. (1997). Personality and experimental psychology: the unification of psychology and the possibility of a paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1224-. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.6.1224>
- Fatke, M. (2017). Personality traits and political ideology: A first global assessment. *Political Psychology*, 38(5), 881-899. <https://doi.org/10.1111/pops.12347>
- Fischer, J., Vltavská, K., Brázdilová, M., Lipovská, H., Mazouch, P., Ptáčková, V., & Šimková, M. (2013). EUROSTUDENT VI: Základní výsledky šetření postojů a životních podmínek studentů vysokých škol v České republice. <http://kredo.reformy-msmt.cz/vysledky-eurostudent-v>
- Gallego, A., & Pardos-Prado, S. (2014). The big five personality traits and attitudes towards immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(1), 79-99. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.826131>
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Doherty, D., Dowling, C. M., & Ha, S. E. (2010). Personality and political attitudes: Relationships across issue domains and political contexts. *American Political Science Review*, 104(1), 111-133. <https://doi.org/10.1017/S0003055410000031>
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Doherty, D., Dowling, C. M., Raso, C., & Ha, S. E. (2011). Personality traits and participation in political processes. *The Journal of Politics*, 73(3), 692-706. <https://doi.org/10.1017/S0022381611000399>
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative „description of personality“: the big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Gravelle, T. B., Reifler, J., & Scott, T. J. (2020). Personality traits and foreign policy attitudes: a cross-national exploratory study. *Personality and Individual Differences*, 153, 109607. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109607>
- Hájková, K., & Sedlár, M. (2015). Päť veľkých faktorov osobnosti a lokalizácia kontroly správania ako prediktory štýlov rozhodovania. In K. Millova (Ed.) (2015), *Sociální procesy a osobnost*. Brno, MU.
- Harring, N., & Jagers, S. C. (2018). Why do people accept environmental policies? The prospects of higher education and changes in norms, beliefs and policy preferences. *Environmental Education Research*, 24(6), 791-806. <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1343281>
- Hatemi, P. K., & Verhulst, B. (2015). Political attitudes develop independently of personality traits. *PLoS One*, 10(3), e0118106. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118106>
- Heywood, A. (2015). *Key concepts in politics and international relations*. Macmillan International Higher Education.
- Hnilica, K. (2001). Politická orientace, systém hodnot a hodnocení společenských změn. *Československá psychologie*, 45(5), 393-407.

- Hřebíčková, M. (1999). Obecné dimenze popisu osobnosti: Big Five v češtině. *Československá psychologie*, 43(1), 1-12.
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Blatný, M., Brom, C., Burešová, I., Graf, S., Mejzlíková, T., Vazsonyi, A. T., & Záborská, K. (2016). Big Five Inventory: Základní psychometrické charakteristiky české verze BFI-44 a BFI-10. *Československá psychologie*, 60(6), 567-583.
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., Soto, C. J., & John, O. P. (2020). Big five inventory (BFI-2): hierarchický model s 15 subškálami. *Československá psychologie*, 64(4), 437-460.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality theory and research* (pp. 102-138). Guilford Press.
- Jost, J. T., Glaser, J., Sulloway, F. J., & Kruglanski, A. W. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129(3), 339-375. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.339>
- Lee, K., Ashton, M. C., Ogunfowora, B., Bourdage, J. S., & Shin, K. H. (2010). The personality bases of socio-political attitudes: The role of Honesty-Humility and Openness to Experience. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 115-119. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.08.007>
- Kline, P., & Cooper, C. (1984). A factorial analysis of the authoritarian personality. *British Journal of Psychology*, 75, 171-176. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1984.tb01888.x>
- McCrae, R. R. (1987). Creativity, divergent thinking, and openness to experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1258-1265. <https://doi.org/10.1037/00223-514.52.6.1258>
- McCrae, R. R. (1996). Social consequences of experiential openness. *Psychological Bulletin*, 120(3), 323-337. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.120.3.323>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1985). Openness to experience. In R. Hogan, & W. H. Jones (Ed.), *Perspectives in personality: A research annual*, (pp. 145-172). JAI Press, <https://doi.org/10.1002/9781118367377.ch12>
- McCrae, R. R., & Costa, Jr., P. T. (2021). Understanding persons: From Stern's personalistics to Five-Factor Theory. *Personality and Individual Differences*, 169, 109816. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109816>
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- Mlčák, Z., & Zášková, H. (2006). Analýza vztahu mezi prosociálními tendencemi, empatií a pětifaktorovým modelem osobnosti u studentek pomáhajících oborů. *Kontakt*, 8(2), 316-328. <https://doi.org/10.32725/kont.2006.051>
- Mondak, J. J., & D Halperin, K. D. (2008). A framework for the study of personality and political behaviour. *British Journal of Political Science*, 38(2), 335-362. <https://doi.org/10.1017/S0007123408000173>
- Mondak, J. J., Hibbing, M. V., Canache, D., Seligson, M. A., & Anderson, M. R. (2010). Personality and civic engagement: An integrative framework for the study of trait effects on political behavior. *American Political Science Review*, 104(1), 85-110. <https://doi.org/10.1017/S0003055409990359>
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574-583. <https://doi.org/10.1037/h0040291>
- Pavlović, Z., Todosijević, B., & Stanojević, D. (2021). Support for the measures in fighting the COVID-19 pandemic: The role of political ideology. *Psihologija*, 54(2), 207-222. <https://doi.org/10.2298/PSI201027039P>
- Piurko, Y., Schwartz, S. H., & Davidov, E. (2011). Basic personal values and the meaning of left-right political orientations in 20 countries. *Political Psychology*, 32(4), 537-561. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00828.x>
- Rammstedt, B., & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203-212. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.02.001>
- Riemann, R., Grubich, C., Hempel, S., Mergl, S., & Richter, M. (1993). Personality and attitudes towards current political topics. *Personality and Individual Differences*, 15(3), 313-321. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(93\)90222-O](https://doi.org/10.1016/0191-8869(93)90222-O)
- Schoen, H. (2007). Personality traits and foreign policy attitudes in German public opinion. *Journal of Conflict Resolution*, 51(3), 408-430. <https://doi.org/10.1177/0022002707300180>
- Schoen, H., Rattinger, H., & Pötzschke, J. (2011). Personality, values and attitudes toward foreign and security policies. *APSA 2011 Annual Meeting Paper*.
- Schoen, H., & Schumann, S. (2007). Personality

- traits, partisan attitudes, and voting behavior. Evidence from Germany. *Political Psychology*, 28(4), 471-498. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00582.x>
- Sidanius, J. (1978). Intolerance of ambiguity and socio-political ideology: A multidimensional analysis. *European Journal of Social Psychology*, 8(2), 215-235. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420080207>
- Smetáčková, I., & Komárková, T. (2017). Hodnota rovnosti jako významný ukazatel politické orientace – vývoj škály rovnosti. *Psychologie a její kontexty*, 8(2), 101-113.
- Soto, C. J., & John, O. P. (2017). Short and extra-short forms of the Big Five Inventory-2: The BFI-2-S and BFI-2-XS. *Journal of Research in Personality*, 68, 69-81. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2017.02.004>
- Tetlock, P. E. (1983). Cognitive style and political ideology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 118-126. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.118>
- Vedung, E. (Ed.) (1998). *Carrots, sticks & sermons: policy instruments and their evaluation*. Transaction publishers.
- Veselý, A. (2021). Autonomy of policy instrument attitudes: concept, theory and evidence. *Policy Sciences* 54(2), 441-455. <https://doi.org/10.1007/s11077-021-09416-4>
- Veselý, A., & Soukup, P. (2022). The effect of academic discipline on policy attitudes: the case of Czech university students. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 15(1), 223-249. <https://doi.org/10.2478/nispa-2022-0010>
- Vinopal, J. (2006). Empirická přístupnost levo-pravé politické orientace. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 42(01), 129-147. <https://doi.org/10.13060/00380288.2006.42.1.08>
- Wang, C. H., Lin, T. J., Weng, D. L. C., & Chang, Y. B. (2020). Personality traits and individual attitudes toward same-sex marriage: evidence from Taiwan. *Sexuality Research and Social Policy*, 17(3), 524-540. <https://doi.org/10.1007/s13178-019-00401-4>
- Winter, D. G. (2013). Personality profiles of political elites. In L. Huddy, D. O. Sears, & J. S. Levy (Ed.), *The Oxford handbook of political psychology* (pp. 423-458). Oxford University Press.
- Wojcik, A. D., Cislak, A., & Schmidt, P. (2021). 'The left is right': Left and right political orientation across Eastern and Western Europe. *The Social Science Journal*, 58, 1-17. <https://doi.org/10.1080/03623319.2021.1986320>
- Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P., & Kraft, M. (1993). A comparison of three structural models for personality: the big three, the big five, and the alternative five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(4), 757-768. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.4.757>

SOUHRN

Cíle. Cílem je zjistit, zda může být preference opatření sloužících k řešení problému dlouhodobé nezaměstnanosti vysvětlena prostřednictvím pětifaktorového modelu osobnosti či prostřednictvím politické orientace.

Participantů a procedura. Dotazníkové šetření mezi 8 554 studenty vysokých škol v České republice.

Hypotéza. Základní hypotéza vychází z předpokladu, že veřejně politické postoje k jednotlivým opatřením nejvíce ovlivňuje politická orientace a s tím související osobnostní rys otevřenost a svědomitost. Předpokládáme, že osobnostní rysy otevřenost a svědomitost nejvýznamněji korelují s ideologickou predispozicí, nicméně přímý vliv na postoj k jednotlivým opatřením má právě politická orientace.

Statistická analýza. Korelační analýza, mnohonásobná lineární regrese, strukturální modely.

Výsledky. Veřejně politické postoje k jednotlivým opatřením nejvíce ovlivňuje politická orientace a s tím související osobnostní rysy otevřenost a svědomitost. Na základě strukturálních modelů se však neprokázal pouze přímý vliv politické orientace na postoje k jednotlivým opatřením, ale také vliv dvou osobnostních rysů (otevřenost myslí a svědomitost).

Omezení studie. Použití krátké verze BFI-10, nedostatek teoretických a empirických studií zabývajících se vlivem osobnosti na tvorbu veřejné politiky.